

TEMES, FORMES, ESCLATS I FLUÈNCIES
EN LA POESIA CATALANA ENTRE DOS SEGLES (XX-XXI)
VÍCTOR OBIOLS

El poeta i professor de Ponent Jaume Pont, que recentment ha editat una esplèndida antologia de la seva obra, *L'altra llum* (2014), declarava ja fa uns anys que:

1) amb una bona idea no n'hi ha prou per fer un bon poema; 2) que és el llenguatge, i només el llenguatge, qui fa parlar el món, i no a l'inrevés; i que, en conseqüència, 3) distanciat com estava d'un realisme empobridor i de consigna que considerava ja esgotat, la meua "realitat poètica" era impensable sense una indagació del llenguatge i la recuperació de certes zones marginals i marginades de la literatura universal. I el "mallisme" era format per "bàrbars neoformalistes", que en deien. (PONT 2016)

De tot això ja en parlarem, ni que sigui de passada, tot i que el repàs dels anys setanta del segle xx no toca de fer-lo ara. Ja ha estat fet, i molt ben fet, per Josep Maria Sala-Valldaura. Ara bé, la «barbaritat neo-formalista», d'una o altra manera, no deixa mai de reaparèixer en els processos poètics. I potser és bo que així sigui, perquè a vegades un poeta que cerca la seva veu la pot arribar a trobar més que per allò que li és magnètic, pel que se li fa repellant. I Pont l'encertà de ple en el seu quest. Trobar la veu és l'objectiu. I, de vegades, les veus que conformen el poeta.

Parlar del XXI, més pel que pot donar en potència que pel que hagi efectivament donat —és a dir, allò que els autors nascuts al xx ja van congriar i ara acaben de culminar, o estan en el camí de fer-ho—, no és objecte d'aquesta exposició. Parlar d'aquest segle, deia, és parlar dels joves, d'allò que potencialment s'esdevindrà en el camp de la creació poètica, i que ja comença a despuntar i a llevar fruits —això també ho ha fet amb molta competència i autoritat, i de manera prou ex-

haustiva, Lluís Calvo, però suposo que tots els qui, de lluny o de prop, ens ocupem de les coses de la poesia que ara es fa i de les seves manifestacions en aquesta comunitat que ens ha tocat per naixement hi podem dir la nostra, ens és llegut de fer-ho, i és gairebé una obligació ètica. Assajar un cert endreçament en aquesta brolla d'efervescències que és avui el panorama creatiu de la poesia, sobretot la de les noves lleves, encara que el que més em mou no és l'afany d'ordre o endreçament, sinó l'observació del fenomen poètic en totes les seves manifestacions i maneres. Les d'ara i les de sempre. Les reeixides i les abocades al fracàs.

Els sèniors solen mirar-se les noves brolles poètiques dels més joves amb circumspecció, i de vegades fins i tot amb por o inquietud, quan no amb desdeny. Però la punta de nervi viu, tendre, tens, allò que vibra dins la massa, tot sovint amorfa, i no ho dic amb mala fe, del poema juvenil —a voltes mancat encara de forma que doni estructura i moviment—, és cosa que costa de trobar en els poetes fets. D'entre aquests poemes (o monstres de poema) ha de venir la renovació, potser fins i tot una revolta poètica, qui ho sap, una revolta que podríem tenir, a la insabuda, en embrió. I que no ha de suposar per força un enderroc del que ja es té per establert, sinó una injecció d'imaginació i de colors diversos per nodrir l'arbre infinit de la nostra poesia, que és com dir la poesia d'arreu i de tothom, l'Arbre de tots.

Si escriure (poesia) no ha de ser només descriure, és que ha de ser també crit (formalitzat), i màgia (estilitzada), i aventura pròdiga (ben viscuda). Dit d'altra manera: estructures verbals perdurables d'humanitat experimentada, aspiració (o inspiració) al misteri i capteniment per generar, compartir i donar. O ha de ser un camp fèrtil de possibilitats on rompre el verb. O pot ser una preparació per al silenci. Res unívoc. Tot això i més. Tantes formes com empremtes.

* * *

M'han encarregat assajar un balanç crític, cosa que m'honora. Agraixo el gest i intentaré aportar alguna engruna d'idea que pugui fer servei, tot i que no estic gens segur de reeixir. L'accepció número 2 del DIEC diu del mot *balanç*: «Operació que té per objecte verificar

l'actiu i el passiu per saber l'estat d'un negoci.» No m'agrada pensar que es tracta d'un negoci. Prefereixo defensar que la poesia és un oci, un oci fecund, no una negació de l'oci. Sense oci no hi ha cant, sense cant no hi ha imaginació poètica i sense imaginació no hi ha pensament ni poètic ni filosòfic ni res de bo en la dimensió de la mena d'humanitat a la qual aspirem, una humanitat que sigui digna del seu nom. El cervell necessita un fil melòdic on orientar-se i trobar-se per produir idees. Tornant al diccionari, encara m'esgarrija més haver d'expressar-me en termes d'*actiu* i *passiu*, que semblen més adients a l'àmbit de les finances. Amb tot, és cert que en poesia hi ha aquests dos estats de la matèria, com en qualsevol fenomen que es mou: l'activitat —allò actiu ho demostra, va cap a algun lloc, circula, es belluga i troba els seus camins, com els fractals, intel·ligentment dispersos. La passivitat —allò que és inactiu, estàtic— està capacitada només per rebre però no per donar, i acaba sent estagnant. L'accepció 3.2 és més justa, i és potser la que ens escau: «Resultat d'una operació, d'una activitat, etc.» Però, és clar, hauríem de començar a escatir de quina mena d'operació, de quina mena d'activitat, es tracta. No caldrà retornar a les preguntes essencials sobre la funció de la poesia. O sí que caldrà? Funció social? Funció espiritual? La poesia és comunicació o és coneixement? És revelació o és experiència? Contínuament ens toca retornar a revisar a fons aquest punt. Però també, seguint amb el diccionari, és interessant l'accepció 4.1 de *balanç*, que és de física general: «Comparació entre els estats inicial i final d'un sistema físic, atenent especialment als canvis d'alguna magnitud física.» Naturalment, no som en l'àmbit de la ciència física, però hi ha una part física, és a dir, de natura, en la poesia. Ho ha estudiat a bastament el teòric francès Henri Meschonnic, que ha elaborat tota una teoria sobre el que representa i és la veu. L'oralitat com a principi del fenomen poètic. És una teoria reveladora, però no és ara el lloc ni el moment per esplaiar-s'hi. Reporto el que vaig escriure en un altre lloc, i no és cap descobriment: «La poesia és, abans que cap altra cosa, una veu encarnada, un so articulat, una emissió d'aire significant» (OBIOLS 2015). Tal com sabem que Shakespeare concebia el seu teatre, no com a obra literària, sinó com a “partitura”, o guió per als actors, així devia ser concebuda en un principi l'escriptura dels versos, com una simple fi-

xació d'allò que s'havia de "dir", d'allò que proferien les veus, que és el que significa encara un text dramàtic. I què hem de dir de les lletres de cançó? El cançonaire no fa pas "literatura", sinó que vol comunicar de viva veu i cantant una sèrie de coses que apunta per tal de recordar. Però és tema llarg; tornem, doncs, als nostres moltons. I deixem, ja, el balanç, que és millor balancejar el pensament, com en una serena barca escrivanesca, per cercar il·luminacions, llampegades, que siguin encerts de flama i donin una mica de llum en aquesta selva espessa i obscura, més que no pas restar immòbils, estàtics i impassibles.

* * *

No es pot esperar avui de la meua contribució res que sigui taxonòmic, classificatori ni acadèmic. Deixo l'anàlisi positivista, els catàlegs i els llistats per als qui són més hàbils que jo en aquest quefer. No podré —o no sabré, ni voldré— seguir les orientacions més modernes, tampoc, que són potser les més enraonades o enginyoses, innovadores i profitoses també probablement, qui ho sap. Com deia Arthur Terry, el que s'espera del crític és que es dediqui a justificar en termes racionals allò que hom experimenta en llegir una obra literària. Cert, els termes racionals són els que ens ajuden a comprendre, a assimilar, a llegir millor. Però hi ha d'haver la possibilitat de percebre d'una altra manera, o més ben dit, d'educar-se per a la percepció eixamplada, en un àmbit segon, que es dona per si mateixa, tant si el lector n'és conscient com si no n'és. Tot i mantenir l'orella ben dreta, com els cans i tots els cànids, i àdhuc els felins, hom pot permetre's, fins i tot ha de permetre's —per dir-ho amb metàfores, com fan, d'altra banda, els científics contínuament per explicar fenòmens més o menys inefables de la realitat complexa— de flairar, enumerar, inspirar allò que emana de les obres poètiques que produeixen els poetes.

Així doncs, havent aclarit el meu propòsit, a risc de decebre qui pogués esperar grans declaracions globals, síntesis espectaculars, hipercelebracions, crits de cofoisme *urbi et orbi*, d'eufòria carnavalesca o, ben al contrari, jeremiades rebentistes —tan pròpies del país, d'altra banda—, comunicats apocalíptics, certificats d'últimes voluntats d'una cultura que va viure dies pretèrits de glòria, correré el risc

de ser titllat d'impressionista, d'aspergir fum i vaguetats allí on ens convenen claredats i raciocini. Però, ja ho dic, no em sento empès a aquesta tasca, que deixo per als qui hi tenen la mà trencada. Podria, és cert, partir d'una hipòtesi, i veure si en traiem alguna conseqüència. Per exemple, partir d'aquella famosa frase que Paul Valéry va pronunciar en una conferència, aquí a Barcelona, organitzada pels Amics de la Poesia l'any 1924, on deia que un sistema literari, vist com una piràmide, no pot tenir a la base la poesia, que n'ha de ser el vèrtex. Aquesta qüestió va preocupar, i molt, a Carles Riba i a tota una colla d'escriptors i intel·lectuals del moment (recordem el famós article de Riba «Una generació sense novel·la»). És clar que hi ha hagut una tendència diguem-ne esportiva (potser no del tot desapareguda) a publicar tot allò que hom produeix d'esma, i que compondre versos sota la dutxa no és inhabitual per aquests verals —potser tampoc per altres, tot sigui dit. I com que l'economia no ha anat mai lligada a l'art poètica, que és una art del tot gratuïta, pel qui la practica i pel qui la consumeix (obviem momentàniament el tema del preu del llibre), la pràctica de fer versos no s'ha vist mai afectada per les successives crisis econòmiques. Més aviat a l'inrevés. Cosa que no vol dir que en moments de crisi profunda la febre poètica assoleixi nivells astronòmics, però poc n'hi falta.

Reprement el fil. La hipòtesi possible, ara, seria la de plantejar que hem invertit la piràmide de Valéry, la qual cosa voldria dir que ja som una societat literària “normal”, o “normalitzada”. Ningú no dubtaria a afirmar que existeix avui en les lletres catalanes una narrativa de consideració, amb molts estrats diferenciats, subgèneres, i profusa en quantitat i en qualitat. No puc —ni estic qualificat per fer-ho— retreure xifres i dades, però em sembla evident que el que afirmo és demostrable sense gaire dificultat. Hi ha una o dues generacions de novel·listes, o prosadors, d'ofici provat, i existeix un públic consumidor i lector que ho corrobora. Existeixen una sèrie de problemes adjacents, com són la crisi de la lectura, la del llibre, i les qüestions de la tecnologia digital i el segrest per part de les grans multinacionals del sector del públic més jove, especialment dels nadius digitals. Però aquesta és tota una altra guerra (potser no tan llunyanca) i tanmateix tampoc no hi entrarem, tot i que la qüestió no és menor, i penso que

probablement afecta i afectarà encara més agudament els processos evolutius de l'art poètica i, doncs, dels seus creadors. Ignoro si en sentit positiu o negatiu. D'altra banda, però, tinc la sensació ambivalent que, en molts aspectes, res no ha canviat. Seguim emmirallats en una pràctica mil·lenària, i el que fem és anar trenant i destrenant debats, i la dèria d'expressar-se en vers no minva mai perquè rau en el fons una necessitat biològica. Al capdavall, res no canvia substancialment: després d'una vaca cega vingué una vaca de la mala llet, i aneu a saber quin vaca naixerà en aquest nou segle. Si és certa la hipòtesi que plantejava, no serà que, més que haver format piràmide, l'evolució dels gèneres literaris en la nostra literatura ens ha dut més aviat, geomètricament, a un cub? La base ja l'ocuparia, a bona llei, la prosa: la narrativa, i fins i tot podria esmentar l'assaig que, tot i les veus que en reclamen més i amb més visibilitat, jo diria que comença a donar fruits considerables. Així doncs, tindriem que l'esplet de poesia que vivim —hi ha qui parla d'excés, de saturació, d'una sensació del tot s'hi val, però m'agradaria matisar aquesta apreciació, i ho faré tot seguit—, aquest esplet, deia, no crearia pas un vèrtex sinó un altre costat quadrat, simètric a la base, que forma d'aquesta manera un cub. Segons la visió de Valéry, aquesta tampoc és una figura desitjable, perquè que la poesia sigui al vèrtex del cim significa que és la sublimació més refinada de la literatura, i, per la seva pròpia idiosincràsia, ha de ser escassa i excel·lent. Aquesta visió, però, no podria ser un punt de vista aristocratitzant de la poesia, un criteri propi del segle XIX, passat de moda? Per què no podríem viure en un cub en lloc d'una piràmide?

La poesia no deixa de ser un gènere minoritari, però viure aquest bombolleig d'autors i d'editorials, que creen els seus públics, comporta unes dinàmiques avantatjoses per a la societat literària: més poemes, més edicions, més recitals, més lectors. Que es publiqui tant —discrepo d'algunes veus que ho critiquen— no és el problema. El problema és que no es discrimini. Que no existeixi un sistema prou madur, la qual cosa inclou crítics preparats amb plataformes adequades i professionalitzades que puguin endreçar el panorama i facin que el lector se senti orientat i agombolat, però en absolut manipulat o dirigit ideològicament o estètica. Aquest sistema ha d'incloure també un pla d'educació. Si la poesia no s'estudia i no s'aprèn, no es practica

i no es gaudeix des de l'escola primària, no podem esperar de crear un públic consumidor seriós i preparat per escollir i destriar el gra de la palla. El sistema també hauria de tenir suport no sé si institucional o d'iniciativa privada —o ambdós— pel que fa a una política editorial ben programada, que s'ocupés de publicar clàssics i contemporanis amb edicions crítiques i edicions a l'abast de tots els públics, i incloure un programa sistemàtic de traduccions de poesia universal, també clàssica i contemporània. Sí, em direu que això en certa mesura ja s'ha fet, ja es fa, i d'acord, és cert, però no de manera suficient ni amb una planificació prou rigorosa, sistemàtica i continuada. Comparem, sinó, la feina feta en cultures veïnes com la italiana, la francesa, l'alemanya o l'anglesa, i contrastem-ho. El crític, que és aquesta peça que pensem que és fonamental en tot aquest engranatge, ha de tenir capacitat d'admirar, d'admirar-se del que són capaços els poetes, però també ha de poder jutjar severament si cal.

Hi ha, però, una mena de crític —que a mi m'escau d'allò més bé— que exerceix la crítica com a prolongació de la feina creativa d'escriure i de pensar, o simplement de llegir i comentar allò que s'escriu. És una mena de crític que no està disposat a renyar a ningú ni a donar lliçons, a fiscalitzar, ni molt menys a indicar quin camí s'ha de seguir. Hom pot donar explicacions —d'utilitat sempre relativa—, posar ordre, fins i tot consagrar algú o simplement expressar la fascinació per una obra. Altres escoles crítiques aconsellen, o promociónen, també l'acció d'ignorar autors, condemnar-los o denigrar-los, negar-los el pa i la sal, infravalorar-los (o àdhuc sobrevalorar-los, cosa que a vegades és encara més lesiva). En realitat, la crítica no és sinó un gènere literari més, una funció cultural, un rol públic, una modalitat comunicativa i expressiva. No sóc l'únic que pensa que l'autèntic crític, el complet, ha de ser alhora un lector, un estudiós, un filòsof i un escriptor. Si el crític no parla de la vida a través de la literatura, i no es val de la literatura per desxifrar la vida, no arriba a fer gran cosa de vàlua. Perquè de fet, si no és així, la crítica no és ni divertida ni gaire instructiva.

Ara bé, jo, de totes aquestes premisses que he enumerat, diria que amb prou feines en compleixo dues, les de lector i escriptor. Ja és prou complicat aprendre de llegir una mica bé. L'escriure, encara que pugui tenir una base intuïtiva i vocacional, també és una art que s'aprèn

amb la pràctica i amb el temps. L'estudi seriós exigeix una dedicació important, i la reflexió filosòfica és una activitat reservada a qui té capacitat i temps per pensar i elaborar idees seguint un mètode. No és a l'abast de tothom. Per tant, com que no pertanyo a aquest grup selecte de mortals que poden exercir la crítica total, em circumscribo a parlar sempre de casos concrets, de llibres i autors determinats, escollits o encarregats, és igual, que és el que em proposo de fer en aquest cas. No sempre necessito que m'agradi el llibre o l'autor. Al contrari, sovint la passió ens pot encegar o podem errar el tret més fàcilment. No concebo la poesia com un camp de lliça. No cal desafiar ningú, i fer sirventesos pot ser divertit, però sempre des de la cortesia i la bona jeia. Hi ha qui té temps per destil·lar aquella «mala bava còsmica» que deia l'Espriu, que és un esport nacional, i fins i tot cultivar sentiments malignes, quasi malaltissos. Quina manca de generositat! Els qui no saben afirmar sinó negant l'altre és com si visquessin encara en un pati d'escola ple de galifardeus immadurs i cruels. Quina mandra! És cert que no desapareixerà ni la competència ni l'enveja, que si són sanes són positives, però també seria ingenu pensar que la poesia és un vedat reservat a éssers angèlics que duen llliris a la mà i flors al cul. Bé, això té poca importància per al que ens interessa exposar avui.

Diguem que la crítica és una activitat de risc, sense garanties d'èxit, que sovint té una funció utilitària molt immediata i que deixa de tenir sentit al cap de molt poc temps. La crítica de qualitat, naturalment, esdevindrà clàssica, i és la que ens convé refrescar sempre que volem aprendre dels mestres. Els fixadors de cànon han de conèixer molt bé la tradició i, naturalment, poder calibrar i degustar la llengua, i estar en possessió d'una oïda capaç de discernir la matèria lingüística ben composta i d'una intuïció per detectar la qualitat. Cal saber valorar les qualitats que es manifesten en uns versos, independentment del que sapiguem de l'autor i de l'escola a la qual pertany, de les fonts —i no sóc pas un defensor a ultrança del textualisme! Sovint hi ha especificitats, detalls, que no tenen a veure amb l'estètica aparent de l'autor, i és aquí justament on un crític pot gaudir més, en l'apreciació de les peculiaritats més singulars d'un estil. Perquè la poesia pot trobar-se arreu, en diferents gramatges, i tot sovint no és tan important l'etiqueta o l'embolcall com l'esclatxa o l'obliquïtat, el detall que sembla po-

sat a contrapeu, la descoberta espontània o inconscient. No podem deixar que uns aclucalls de ruc, siguin ideològics siguin estètics, ens privin de descobrir aquestes troballes precioses. És fonamental, doncs, que el crític sigui obert i curiós, i sàpiga apreciar fins i tot aquella poesia amb la qual no sent afinitats especials. La capacitat d'admiració ha de ser la primera qualitat en un crític.

Aleshores, què succeeix amb la poesia catalana al segle XXI? El cert és que passen moltes coses, i no les esgotarem pas avui, ni de bon tros. Esmentar quatre noms no ens traurà el ventre de pena, però és el que em veig amb cor de fer. Mostrar angles morts, racons desapercebuts, amagatalls recòndits on sobreviuen poetes que potser, al capdavall, seran protagonistes d'una gran regirada. No ho sabem, les direccions són múltiples, i els esclats i "fluències" prou abundants per augurar un futur interessant. La coexistència de generacions, estètiques contraposades, formes i tradicions és fabulosa. És possible que hagi estat així en molts períodes, però sembla que visquem una acceleració, pel que fa a producció —per la facilitat actual de produir llibres o difondre poesia en format digital— i a tendències —perquè després de l'anomenat postmodernisme (si és que no hi som encara) no sé pas què hem d'inventar per definir tota aquesta munió de moviments heteròclits que conviuen amb les formes ordinàries i més tradicionals. La confusió pot arribar a ser màxima, però el fet és que no hauríem de patir si tenim clara una cosa, que és, parafrasejant Segimon Serrallonga, que en lírica la poesia es pateix, no es fabrica. Com que la poesia —la poesia perdurable, vull dir— és una necessitat d'expressió portada a un grau molt elevat, una experiència en si, tot allò que és xerrameca o faramalla retòrica queda esbandit pel gran Discriminador que és el temps, i el públic hi ajuda, naturalment. Per això, tot judici de valor que fem sobre els contemporanis serà necessàriament defectuós, o errat, o esbiaixat. O encertat, però encara no ho sabem. En general, sí que tenim coneixement, però, i una bona dosi d'instint per percebre les coses més bones. No sempre, però la tendència és a reconèixer l'excel·lència, que de vegades és total i absoluta, i no fa sinó reblar-se amb el temps. Tanmateix, altres vegades és relativa, i pot arribar a desinflar-se, amb la qual cosa hom s'adona que no era tal excel·lència i que l'apreciació havia pecat d'hiperbòlica.

Sigui com vulgui, la impressió és que, més enllà de les controvertides figures geomètriques que fan de metàfora de la poesia catalana —piràmides, piràmides invertides i cubs—, tenim allò que Carles Riba trobava a faltar en un cert moment, és a dir, una llengua calibrada literàriament, una eina afinada per treballar, un calaix ric per fer costura, per cosir, vaja, i apedaçar, i fer brodats i ganxet i el que es vulgui (no ens cal ara entrar en angoixes sociolingüístiques sobre “el català que ara es parla”). Si deia Gabriel Ferrater que Riba no en tenia prou amb la tradició, que li semblava insuficient allò que havia donat la literatura antiga i moderna del país, que el realisme era un estadi molt primari en l’evolució literària, avui potser podríem afirmar que hi ha visió, hi ha amplitud, hi ha fantasia, imaginació, ambició, coratge i, fins i tot, mestria tècnica. També hi ha naturalment altres coses, i també hi ha carències, no cal dir-ho. Però la situació és ben diferent de la que es vivia a mitjan segle xx. Si Joan Triadú va poder parlar —i fins i tot dedicar-hi un llibre—, del segle xx com del segle d’or de la literatura catalana, no podria ser que estiguéssim ara a les envistes d’un segon segle d’or? Deixo l’interrogant, que pot ser contestat, si escau, pels crítics preparats per a l’ofici, alguns dels quals vull creure que només estan de baixa temporal. Penso en Jordi Marrugat, Pere Ballart, Jordi Julià, Àlex Broch, Lluís Calderer o Manel Guerrero. I en poetes doblats de crítics: Jordi Llavina, Xavier Macià, J. M. Sala-Valldaura, Francesc Parcerisas, Antoni Marí, Jordi Cornudella... I els que hi són però no conec i els que estan per venir, que segur que n’hi haurà de nous i de bons.

Les fluències en poesia són corrents que es manifesten de diverses maneres, i no sempre són observables objectivament. En el fons, no tenim més remei, en el quefer crític, que acabar singularitzant, temporalitzant i localitzant. Ho dic en gerundi perquè, com sabeu, es tracta d’un aspecte imperfectiu, és a dir, de situacions en curs. Per això les anomeno *fluències*. Per tant, hem d’acabar parlant sempre d’autors, de subjectes, que són persones físiques —com diu l’administració— i també psíquiques, que estan interconnectades —per dir-ho amb un mot tan vigent avui dia— perquè formen part d’una xarxa (i no parlo ara de la xarxa digital, que també hi és, és clar), i que produeixen obra signada encara que estigui sempre empeltada, com qualsevol obra, tant de coses d’altri (de les lectures, del bagatge literari, evidentment)

com de la llengua pròpia —no faig referència a l'estàndard que parli, sinó, tot sovint, d'un idiolecte familiar—, que per força influeix en la seva llengua literària per molt impostada que estigui, i sovint ho està massa, fins al punt de l'encarcament. Hi ha, a més a més, influències de la llengua social, de la llengua dels companys de gremi i de totes les “contaminacions” que vulgueu, provinents de l'estranger, de la música, de la natura, del medi urbà... Aquest autor subjecte que singularitzem resulta que el datem. És a dir, és un subjecte temporal que està “cronologitzat”, per dir-ho d'alguna manera. És, doncs, un individu que “llegim” i “interpretem” segons el temps que ha viscut, el període històric, i segons el temps que vivim. Aquesta cronografia marca indefectiblement la manera d'interpretar l'obra d'un autor. Diem que els clàssics són eterns, que superen les barreres temporals del seu temps, i que els llegim avui com també se'ls llegia —o escoltava— en el seu temps, tot i que la percepció de l'obra sigui tota una altra cosa. El fet, però, és que encara ens parlen, i és per això que són vius entre nosaltres. Però som conscients de les dates que marquen els terminis de vida i mort de l'autor. No podem defugir la historicitat. (I és clar que podem fer-ho, i s'ha fet tant... El textualisme i molts altres ismes més o menys actuals ho han fet, han volgut anar de dret al text com a ens autònom, prescindint del context. És una manera de fer crítica, evidentment, i amb resultats sovint esplèndids). I finalment, el lloc. La localització. Sovint la llengua de l'autor ja porta marca de temps i de lloc, i quan porta marca d'autor diem que és així perquè ha forjat un estil. Qui no reconeixeria un vers de Foix entre milers de versos diferents? I si no fos genuí podria ser una bona còpia, o una mala còpia, fàcilment detectable. Però hi ha un estil. Gabriel Ferrater deia en algun lloc que d'estil se n'havia de tenir més aviat poc, que era un afer de senyoretas aficionades, però suposo que era una de les seves *boutades*. Ell mateix té un estil prou definit, si no m'erro, una llengua i una manera de fer que el caracteritzen a molta distància. El problema és que aquest subjecte que definim és canviant: un creador pot tenir mil cares, pot tenir heterònims, pot passar per èpoques successives que són oposades en termes d'experiència, pot tenir diverses veus. I això complica sempre la història crítica dels autors, o de certs autors, sobretot els que viuen molts anys.

* * *

La qüestió és que ara tocaria, abans de donar per tancat un balanç que no acabarà de ser-ho, desbrossar una mica aquella selva que esmentàvem al principi. Es poden dir noms, és clar, i segurament tenir oblits clamorosos, però sí que convindrà expressar el tall cronològic de canvi de segle, que no deixa de ser una convenció com una altra, però que inevitablement ens regeix i ens guia en el nostre decurs vital, que és, em temo, radicalment inserit en el temps. Per tant, parlaré de la frontera entre dos segles per veure, d'una banda, quins autors podem considerar que pertanyen al xx, que han realitzat bona part de la seva obra en el xx, tot i prolongar la seva existència en el xxi —això ens remet a l'absurd de tallar convencionalment el 1999-2000 del 2001 (recordem la polèmica sobre l'inici del nou segle i el final de l'anterior)—, i d'altra banda, els autors que clarament faran la desclosa en el nou segle i que en principi són l'objecte d'aquest balanç. No podem parlar dels nous —dels joves— sense deixar de parlar dels antics (o dels vells si ho preferiu). Les baules se succeeixen, però estan unides en aquesta cadena que és la poesia escrita en una llengua, la catalana. Aquesta individuació, temporalització i localització, malgrat tot, és l'etiquetatge de la fluència, i la fluència és en el text. Tornem al començament. Només hi ha veus, i aquestes veus són les que conformen la simfonia inacabada, i inacabable, de la nostra poesia (i passeu-me aquesta expressió carrinclona i tòpica).

Tenim la sort, en el camp que ens toca, que fa ja dos anys que s'organitza l'Encontre d'Escriptors i Crítics a les Garrigues. Justament acaba de sortir-ne el primer llibre d'actes, a cura d'Àlex Broch i Joan Cornudella (2016), *Poesia catalana avui. 2000-2015*, publicat a Juneda dins dels «Quaderns de Bellaguarda». Una valuosa aportació que contribueix a l'aclariment de les qüestions i al debat que ens ocupa. Abans de passar a comentar alguna d'aquestes contribucions voldria fer d'advocat del diable i reduir a una simplificació extrema el que és en realitat molt més complex: podríem assegurar que el segle xxi poètic català s'ha iniciat amb un pols entre veterans i altres més o menys veterans amb ofici (Màrius Sampere, Lluís Solà, Jordi Pàmias, Feliu Formosa, Jaume Pont, Joan Margarit, Pere Rovira, Vicent Alon-

so, Marc Granell, Antònia Vicens, Carles Camps i Mundó, Antoni Clapés, Francesc Parcerisas, Narcís Comadira), molts dels quals han publicat obra completa o estan en camí de fer-ho, i unes generacions de joves amb bagatges desiguals però que en general prometen molt. Hi ha practicants d'estètiques radicals, trencadores o pseudotrencadores, i n'hi ha que es prenen seriosament el mester poètic, estudien, llegeixen i volen aprendre de la tradició. En l'endemig hi ha un bon feix de poetes de mitjana edat, molts d'ells ja en vies de consagració (Enric Casasses, Dolors Miquel, Miquel de Palol, Teresa Pascual, Eduard Sanahuja, J.M. Sala-Valldaura, Vicenç Altaió, Pep Rosanes-Creus, Víctor Sunyol, Lluís Urpinell, Josep Ramon Bach, Maria Josep Escrivà...), i encara d'altres, alguns ja amb obra tancada, com Andreu Vidal o Carles Hac Mor, i uns quants més que han deixat pràcticament de publicar, com a mínim de moment, com Manuel Castaño, Xavier Lloveras, Jordi Cornudella, Albert Roig, David Castillo. Pensem en el passat segle xx, en què tenim grans antologies com, per exemple, la cèlebre *Antologia general de la poesia catalana* (RIQUER, MIQUEL I VERGÉS & TEIXIDOR 1936), on trobarem noms que avui ens són pràcticament desconeguts o gairebé: Joan Cortada i Sala, Tomàs Villarroya, Miquel Anton Martí, Pere Talric, Francesc Almela... De genis hipercrítics que han desat la ploma el món n'és ple. Han abdicat, però en favor de qui? Sovint es fan sortides pel fòrum, escapades sense retorn, deixant de vegades la impressió d'allò de «després de mi, el Diluvi». D'altra banda el món també és ple d'incontinents sense cap mena de sentit crític, amb l'agreguant que ara les xarxes permeten d'escampar-ho tot.

Tornant, però, a les llistes (allò que hem dit que no faríem). N'hi ha d'altres, encara, que es mantenen una mica al marge del centre, però van publicant episòdicament: Jaume Subirana, Carles Torner —potser ja no—, Isidre Martínez Marzo, Margalida Pons, Carles Sanuy, Arnau Pons, Pere Pena, Andreu Subirats, Xavier Macià, Jordi Llavina, Teresa d'Arenys, Joan Vinuesa, J.M. Fulquet, Miquel-Lluís Muntané... Però, com he dit, fugiré de crear esquemes en els quals incardinar tendències. Tanmateix m'ha semblat que situar una mica d'on venim ens pot ajudar a entendre on som o, més ben dit, on són ells, els més joves. La figura del poeta traductor també és important —darrerament hem vist el cas sorprenent de l'èxit editorial del Whit-

man de Jaume C. Pons Alorda (WHITMAN 2014)—, perquè és fonamental que la tradició autòctona es nodreixi de la gran poesia universal. I si són els poetes els qui se n'ocupen, millor, encara que considero que hi pot haver, de fet hi ha, grans traductors que no en són però que saben traduir poesia amb competència i amb resultats molt satisfactoris.

Pel que fa a la jove poesia, com deia, de balanç no se'n pot fer cap. Es poden llançar opinions més o menys articulades però més aviat deixatades i obligadament provisionals: crec que la distinció per edats és bona. I quan dic per edats simplement vull dir separant d'una banda els que van començar i acabar el s. xx, i d'altra banda els que han culminat l'obra el s. xxi, que conviuen amb els qui tot just comencen.

Es fa poesia molt diferent, molt «trencadora», diuen, o és que simplement alguns estan descobrint mediterranis? Podria ser que bona part dels nous poetes ignoressin el passat? Molts casos representen la vella història d'allò que explicava Joan Ferraté a partir d'un poema que es va apropiat, tot traduint-lo, de Kingsley Amis, el «fàsmid que es torna branquilló» (FERRATÉ 1987: 212): l'insecte pal que es camufla i es mimetitza, i sembla realment una branca o una fulla. Doncs bé, l'aprenent de poeta —o un determinat perfil d'aprenent, aquell que no és vocacional— vol ser poeta però només ho sembla. A força de dissimular, de camuflar-se, de mimetitzar-se, pot acabar sent-ho. Hom pot començar amb aquell impuls, un pèl narcisista o exhibicionista si voleu, de pujar a l'escenari a recitar les seves coses, i bé que li agrada, i hi torna i rep estímuls, i hi insisteix, venent la timidesa i fins i tot el ridícul, i bé que algun dia comença a escriure alguna cosa amb cara i ulls. És una escola. L'auge de la poesia recitada, de la poesia oral, ha estat un fenomen extraordinari que ha donat molta vida a la societat poètica del país. Dintre de l'escripta hi ha dues grans tendències, diria: la que sembla que vol trencar, transgredir, i la que n'han dit dels neoformalistes. Hi ha poetes molt competents que no segueixen aparentment corrents d'avantguarda: Jaume Coll i Mariné o Carles Dachs en serien un exemple. L'escola mallorquina és també esplendorosa ja des dels més grans —Miquel Àngel Llauger, Joan Perelló, Sebastià Perelló— fins als més joves —Jaume C. Pons Alorda, Pau Vaddell, Lucia Pietrelli... També ha tret el cap Arnau Orobítg, poeta pur

de les Valls d'Andorra, o Josep Porcar, Pau Sif o Rubén Luzón del País Valencià...

En fi, n'hi ha un bon nombre, i no m'aturaré a citar-los tots. Remeto al millor estudi, el més prolix i rigorós que s'ha fet fins ara, que és el que ha publicat Lluís Calvo en la susdita publicació de Juneda, l'assaig «Audaces i talentoses. La jove poesia a l'inici del segle XXI» (CALVO 2016). Calvo fa un esforç notable d'exegesi i classifica aquestes noves lleves en dues, o millor tres, tendències generals que exigeixen moltes precisions i matisos per copsar-les amb claredat, però que fan un servei impagable a la visió crítica panoràmica. Vindrien a ser, en primer lloc, els cripticistes; en segon lloc, els neoformalistes, i finalment els qui reformulen la seva relació poètica amb la realitat fent una distinció molt interessant d'aquest tercer grup respecte del que es va conèixer sota l'etiqueta de «poesia de l'experiència» en els anys vuitanta. Qualsevol intent d'ordenació dels materials és lloable, però a l'hora de la veritat, com dèiem, ens trobem amb la casuística, el perfil i el carisma d'un text, d'un poema, d'una poesia que circula viva i dita o fixada damunt el paper imprès o a la pantalla electrònica. I una mateixa persona creadora, individuada, es reconverteix, es modifica, reneix, es transforma, i fins i tot renega del seu propi passat literari, tot i que ara és més difícil llençar papers a la foguera, especialment si els has donat al déu Núvol digital (i no parlo, és clar, de la gran revista que tots coneixem). En el passat tots vam haver d'esquinçar molts papers. El problema és aquell que no esquinça res i ho aprofita tot. Però qui sap, el tocat per la vareta tot s'ho pot permetre.

Parlem ara de la proliferació de dones poetes en la nova poesia, fenomen interessant i que inevitablement tindrà conseqüències en el futur. És trist quan pensem que no tenim pràcticament cap mostra de poesia feta per dones en el segle XIV, perquè no les deixaven escriure o els feien creure que no en sabien. L'honorable excepció és la reina de Mallorca, amb un poema de tall trobadoresc absolutament genial, «Que cap tresor no val un cor», trobat al *Cançoneret de Ripoll*, però del qual no sabem ni tan sols l'autoria, si Violant de Vilaragut o la reina Constança, les dues dones de Jaume III. Enlloc no diu quina de les dues era. Ara en tenim un bon esplet, de dones poetes. Glòria Coll és un dels noms que Calvo esmenta en el seu excel·lent treball, que

diria que és omnicomprensiu ja que sembla que no es deixa ningú. Sembla que Blanca Llum Vidal és un cas a tenir en compte.

Es publica massa o poc? És un tema controvertit. D'una banda, efectivament, hi ha d'haver un control de qualitat sobre el que es difon, sobretot perquè és un dispendi d'energia, de diners, de temps i d'espai —sí, ara em refereixo a l'espai físic que ocupa el llibre de paper—, i, d'altra banda, perquè ja sabem quin és el circuit que molts llibres segueixen (no només els de poesia): impressió, enquadernació, distribució, exposició a les llibreries (mínima, tampoc tenen espai), devolució a les editorials, emmagatzematge i a la trinxadora de paper per fer-ne pasta per iniciar una altra vegada el procés amb un nou llibre. Un circuit infernal. Això no obstant, la proliferació no hauria de ser necessàriament negativa si existís una xarxa i una plataforma de difusió mediàtica dedicada al tema (premsa, programes de televisió i ràdio, Internet) i una legió de crítics preparats per fer la seva feina. Aleshores tot tindria un altre aspecte. Faríem bullir l'olla, i del caliu sempre en surt quelcom de positiu. Coincidim totalment amb Lluís Calvo en això. Un sistema literari que no pot absorbir críticament tot allò que produeix és un sistema coix, malalt, incomplet. I celebros aquesta iniciativa, i la que impulsen Àlex Broch i Joan Cornudella dels encontres d'Escriptors i Crítics a les Garrigues, que apleguen el bo i millor de la crítica i dels autors del país, començant per J.M. Sala-Valldaura, perquè són esforços que van en la direcció de corregir aquestes mancances. Però encara són insuficients. Les universitats haurien de revisar, en aquest sentit, la seva funció. És cert que la tasca de l'ensenyament superior pot limitar-se a la transmissió d'uns sabers, i que cadascú s'espavili com pugui. De fet, és bastant així. Però a mi m'agrada recordar aquella frase de Yeats, quan diu que ensenyar no és omplir galledes d'aigua sinó encendre focs. Que la universitat ja no és el Temple del Saber de la nostra joventut (que potser tampoc no ho era, o ho era només per aquell que s'ho treballés molt), no és cap novetat. Que la nefasta mercantilització de l'educació, l'ús maldestre de les noves tecnologies i l'arraconament abominable de les humanitats han fet forat, tampoc és nou. Les polítiques destructores de civilització han acabat d'espantillar l'escena. I què té a veure això amb la poesia, em preguntareu? Ben mirat, potser no gai-

re. Els poetes han sobreviscut a pitjors plagues, i la funció de la poesia —aquest tema que hem deixat una mica penjat, per cert— potser canviarà, o potser ja ha canviat. No deixa de ser curiós, però, que cada cop sembla haver-hi més necessitat, d'una banda, d'expressar-se mitjançant la paraula poètica, d'iniciar-se en la poesia, i de l'altra, de nodrir-se'n. Alguna cosa té que crida poderosament l'atenció dels éssers sensibles o malaltissos, o mancats, o curiosos, o desficiats per aquest malestar general de la societat actual. Fins que es converteix en vici o en passió.

Al llibre d'actes de l'Encontre de Juneda Marta Font i Espriu (2016: 203) diu que la poesia catalana gaudeix avui d'una presència múltiple, rica i singular. Efectivament, així ho rebla en les seves conclusions Lluís Calvo (2016: 137): «Enmig d'aquest brou creatiu era gairebé inevitable que les noves veus poètiques anessin sorgint com més va més. I així ha succeït arreu del territori català. Desenes de poetes han aparegut en tots els punts cardinals, enriquint de manera radical el panorama literari. No cal dir que aquest esclat de noms i tendències ha agafat per sorpresa la crítica, la qual, en general, s'ha limitat a intuir que alguna cosa important estava succeïnt a la poesia catalana.» Doncs potser és hora que ens ho fem mirar. I que no oblidem de sortir a cantar a la nit, quan surten les Plèiades, com feia Safo.

BIBLIOGRAFIA

- BROCH & CORNUDELLA (2016): Àlex Broch & Joan Cornudella, cur., *Poesia catalana avui, 2000-2015. 2n Encontre d'Escriptors i Crítics a les Garrigues, Pobla de Cérvoles, 2015*, Juneda: Fonoll; «Quaderns de Bellaguarda» núm. 1.
- CALVO (2016): Lluís Calvo, «Audaces i talentoses. La jove poesia a l'inici del segle XXI», dins BROCH & CORNUDELLA 2016: 47-148.
- FERRATÉ (1987): Joan Ferraté, *Catàleg general 1952-1981*, Barcelona: Quaderns Crema.
- FONT I ESPRIU (2016): Marta Font i Espriu, «Gènere, ideologia i poètica: subjectivitats distòpiques i subversives (2000-2015)», dins BROCH & CORNUDELLA 2016: 203-224.
- OBIOLS (2015): Víctor Obiols, «Un petit monstre autosuficient», *Llegim. Ara*.

- cat*, 19 setembre. Disponible en línia: <http://llegim.ara.cat/petit-mons-tre-autosuficient_0_1433856673.html> [Consulta: octubre 2016].
- PONT (2014): Jaume Pont, *L'altra llum. (Poemes, 1976-2011)*, dibuixos de Joan Rossell, Lleida: Pagès.
- (2016): Jaume Pont, «L'aventura de Llibres del Mall», *Núvol, el Digital de Cultura*, 19 octubre. Disponible en línia: <<http://www.nuvol.com/opinio/algunes-notes-sobre-llibres-del-mall/>> [Consulta: octubre 2016].
- RIQUER, MIQUEL I VERGÉS & TEIXIDOR (1936): Martí de Riquer, Josep Maria Miquel i Vergés & Joan Teixidor, *Antologia general de la poesia catalana*, Barcelona, [s.n.].
- WHITMAN (2014): Walt Whitman, *Fulles d'herba*, traducció de Jaume C. Pons Alorda, Barcelona: Edicions 1984.